

KIRKE I ET PLURALISTISK SAMFUND

Professor, dr. theol. Viggo Mortensen

RESUMÉ: På baggrund af en skildring af ”de nye realiteter” vedrørende kristendommens udbredelse i en tid præget af globalisering beskrives de udfordringer, som kirken i almindelighed og den danske folkekirke i særdeleshed står overfor konfronteret med pluralismen. Artiklen peger på de tiltag, der kan iagttages i kirkerne til at fokusere på mission, og den kirkelige fornyelsesbevægelse hen imod en missionale kirke introduceres. Den herskende religiøse pluralitet udfordrer teologien til at udforme en teologi, der er i stand til at omfatte pluralismen uden at forfalde til fundamentalisme, relativisme og synkretisme. Artiklen bygger på min bog *Kristendommen under forvandling* (2005).

De nye realiteter

I min efterhånden fire år gamle bog om den religiøse pluralismes indflydelse på den danske kristendom hævdede jeg bogens tese op i dens titel: Kristendommen er under forvandling (Mortensen 2005). Tesen er altså ikke, at kristendommen forandrer sig. Det er nemlig en banalitet. Det sker selvfølgelig hele tiden, fordi de omstændigheder, hvorunder den lever forandrer sig. Kristendommen har derudover et træk, der i særlig grad gør det naturligt, at den ændrer sig. Kristendommen er en inkarnatorisk religion, det vil sige, den må altid slå rod det sted, hvor den forkyndes og således tage farve af den folkelighed og kultur, som den

lever iblandt. Derfor taler man indenfor missionsteologien om kontekstualisering, inkulturering og stedegengørelse som nødvendige elementer i kristendommens udbredelse. Ja, nogen er gået det skridt videre og har sagt, at i grunden er kristendommen slet ikke en religion men en oversættelsesbevægelse.¹

At kristendommen forandrer sig, når den flytter sig, det er som sagt en banalitet. Men min tese var og er den mere radikale, at jeg hævder, at kristendommen i den øjeblikkelige situation står over for en lige så radikal forvandling, som den, den undergik i forlængelse af apostelmødet i Jerusalem omkring år 50. Da blev det afgjort, at kri-

stendommen fra at være en jødisk sekt kunne blive en global religion, der henvendte sig til alle mennesker. Paulus fik grønt lys for sin ekspansive missionsstrategi, og snart bredte den sig med stor hast såvel mod øst som mod vest og antog i forlængelse heraf nye former.

Tesen er altså, at i dag står vi midt i et tilsvarende skifte med potentielt lige så indgribende konsekvenser for kristendommen. Vi er i gang med at opdage, at kristendommen støbt i den vestlige konstantinske form blot er én mulig form for kristendom; og når kristendommens globale potentiale for alvor indfries, vil vi se en forvandlet kristendom. Grunden til denne udvikling er, at vi er konfronteret med nogle nye realiteter. Hvis man kun vil bruge ét ord om disse realiteter, så bliver det globalisering; men det kan selvfølgelig også udtrykkes mere nuanceret, og så kan man opstille en liste over de push- og pull-faktorer, som påvirker situationen her i begyndelsen af det 21. århundrede. Det er:

- Globalisering med dens tro følgesvend lokaliseringen,
- modernisering og den deraf følgende rationalisering,
- sekularisering og dendermedsammenhængende de-sekularisering eller genkomst af religionen,
- medialisering, der fremmer eventkulturen,
- markedsgørelse - også af religion
- og individualisering og privatisering.

Alle disse faktorer påvirker hver for sig og tilsammen os alle sammen; og de påvirker også den måde, hvorpå vi lever vores religiøse liv. Det helt kontante resultat af denne udvikling er en vækst i *pluralismen*. Pluralisme betyder, at der er mere, her altså mere eller flere udgaver af religion, hvorfor religion bliver noget vi vælger.

Kristendommen flytter sig mod Syd

På grund af globaliseringen flytter mennesker på sig; og når mennesker flytter sig, flytter deres kultur og religion med. Når religioner kommer til nye egne og bliver blandet med andre kulturer og trosformer, så ændrer de sig. Lad mig give et eksempel. Når en student kom til min forgænger og sagde: "Jeg er interesseret i hinduisme. Hvad skal jeg gøre?" Så ville min forgænger sige: "Jamen du ved da nok, at hinduerne bor i Indien, så jeg synes, du skal tage til Indien og studere hinduisme der". Hvis en student kommer til mig og siger, at han eller hun er interesseret i hinduisme, så vil jeg give vedkommende valget mellem Brande og Herning, for det er her hinduerne i vort nabolag bor. De, der kender den åndelige geografi for de to byer, vil finde det ekstra ironisk, at det er i byer, der har været set som højborge for pietistisk kristendom i Danmark, at der nu er centre for hinduisme i Danmark. Det skyldes, som man vil vide, migrationsbevægelser. På den måde bliver de fleste religioner globale; de findes også andre steder end i deres oprindelseslande.

For kristendommen gælder det i særlig grad, idet den faktisk kæmper for sin overlevelse i sit oprindelsesland Israel/Palæstina, mens den er så godt som forsvundet fra de områder (Kappadokien, det nuværende Tyrkiet), hvortil Paulus' første mission gik og som udviklede sig til at blive kerneområder for skabelsen af kristendommen (jævnfør de økumeniske koncilier). I disse år er det blevet tydeligt, at kristendommen i det 20. århundrede har flyttet sig mod Syd. I samme tidsrum har islam flyttet sig mod Vest, og de østlige religioner har spredt sig over det hele. Ser man således efter vækst inden for kristendommen, skal man kigge mod Syd. Samtidig viser tallene også klart, at kristendommen går tilbage i Nord. Man kan slet ikke holde takt med befolkningstil-

væksten, blandt andet fordi befolkningstilvæksten i Vesteuropa skyldes indvandring, idet Vesteuropæerne selv ikke føder nok børn til at reproducere sig selv. Samtidig oplever man i europæiske kernelande som England, Tyskland og Frankrig en massiv udtrædelsesbølge inden for de etablerede nationale kirker. Det er baggrunden for, at Europa mere og mere betragtes som et område for mission. De gamle kontinenter, der var genstand for kristen mission, sender nu flere missionærer til andre dele af verden end de modtager. Fænomenet benævnes undertiden ”returmission” eller ”mission in reverse”. Men i grunden er det blot den logiske følge af, at globaliseringen har ramt religionen. Tidligere i missionsbevægelsens historie havde kristen mission én retning. Den gik fra Nord til Syd. Der var sendende kirker i Nord, der delte deres ressourcer og personel med kirker i Syd. Det udviklede man sig væk fra allerede med talen om ”mission på seks kontinenter”. Og nu er retningen for kristen mission langt fra givet. På spørgsmålet: ”Hvor er missionen rettet hen?”, må man under indtryk af globaliseringen svare: Fra alle steder til alle steder.

Når religioner flytter sig, forandrer de sig

Når religioner flytter sig, så forandrer de sig. Den kristne missionshistorie giver et utal af eksempler herpå. Det er måske nok i særlig grad tilfældet inden for kristendommen, idet den er en inkarnatorisk religion, som med nødvendighed må kontekstualisere sig og antage farve af de omgivelser, hvori ordet forkyndes. Men det gælder også en række af de andre religioner, at de viser sig tilpasningsduelige i nye omgivelser; de indretter sig med forandringer til følge. Den form for kristendom, der vokser og udbreder sig er den evangelikale og pentekostale, det vil sige en anden kristendomsform end

den, vi i Nord er vant til. Den pentekostale kristendom var det 20. århundredes kristne vækstbevægelse. Dermed understreges det generelle princip, at når kristendommen flytter sig, så forandrer den sig også.

De nye realiteter er altså: Kristendommen er under forvandling; den blev i dens vestlige udformning støbt i en konstantinsk form, som nu under indtryk af globaliseringen er under nedbrydning, hvorved det endegyldigt bliver klart, at kristendommen er en global religion, der bestandig er på vej, og i øjeblikket flytter den sig mod Syd. Og når den flytter sig, forandrer den sig.

Pluralismen sociologisk beskrevet

Denne udvikling rejser naturligt spørgsmålet: Hvad skal der blive af kristendommen i Nord? Dermed er vi fremme ved det afgørende missionsteologiske problem i hvert fald for kristendommen i Europa: Vil kristendommen dø? At man i øjeblikket gennemgår en religiøs forandringsproces er åbenbart for enhver umiddelbar betragtning, og det pågående religionsskifte er efterhånden også veldokumenteret gennem adskillige studier. Måske er det sådan, at kirke og institutioner ikke bare lige pludselig dør og forsvinder, men at de bliver ubrugelige. Udviklingen rejser derfor det efter min bedste overbevisning vigtigste spørgsmål, som (missions)teologien er konfronteret med netop nu: Vil kristendommen overleve i Europa?² Når ordet pluralisme er det begreb, der først og fremmest karakteriserer den nye situation i Europa, så viser det blot, at Europa er kommet på omgangshøjde med de andre steder i verden, hvor kristendommen udbreder sig og hvor det altid har været normen, at kristendommen var én blandt mange. Den multireligiøse situation i Europa har således en udlignende effekt inden for den globale kristendom.³

Hvad der gør udviklingen akut i Europa

er det enorme traditionstab, som kirkerne har lidt i løbet af de sidste 50 år. Hvor det religiøse/kristne engagement tidligere kunne udspille sig mange steder, i kirken, i skolen, i samfundet og i hjemmet, så følger det af sekulariseringen, at religionen bliver en privat sag og kristendommen en sag alene for kirken. I stedet for at stå solidt på fire ben, skal man nu stå på ét ben. Det er den balancegang, som kirken skal forsøge at gennemføre i multisituationen. Udviklingen kan derfor også beskrives som en indskrænkning, hvilket medfører en intern forskydning, der præger det religiøse/kirkelige landskab netop nu, og som kan karakteriseres ved hjælp af forskellige stikord, der præger udviklingen:

- Fra ortodoksi til ortopraksi.
- Fra konfessionsopdeling til religionsopdeling (hvorfor religionsteologi bliver vigtig).
- Fra forsvar for sekulariseringen til forsvar for troen (hvorfor apologetik bliver vigtig).
- Fra absolutthed til universalitet.
- Fra faste fromhedsformer til løs spiritualitet.
- Fra embeds- og standstænkning til autencitet og nærvær.
- Fra omvendelse og re-kristianisering til en renæssance for vidnesbyrdet.

Det fører igen til nye opdelinger i menigheden. Inden for Den Danske Folkekirke kan man således identificere fire menigheder: Kernemenighed, servicemenighed, de trofaste kirkefremmede og patchworkmenighed. Det rejser så spørgsmålet, hvilken strategi en organisation som Den Danske Folkekirke skal følge i den nye situation: Skal man udvikle en kommunekirke, en markedskirke eller en projektkirke? Man ser forsøg, der peger i alle de tre nævnte

retninger, hvor kommunekirken fremmes af politikerne, markedskirken af dem der synes, der skal ske noget mere og projektkirken af dem, der har bestemte ideologisk prægede holdninger til kirkens udvikling. Det hænger sammen med de begrænsede muligheder, en folkekirke har, der vil vedblive med at henvende sig til hele folket. For segmenteringen fortsætter, individualiseringen bliver mere udpræget, så det bliver sværere at tegne omridsene af de fællesskaber, der kan slå bro. På markedet kan man etablere sig med et produkt, som man kan søge at kvalitetssikre; og man kan sætte grænser for mangfoldigheden blandt kirkens medlemmer og embedsbærere ved at stramme op på medlemsbetingelser og forkyndelsesfriheden. På det overordnede plan kan man

- Vælge at blive i et mere lukket fællesskab.
- Tilbyde at være den civilreligiøse aktør på markedet.
- Forsøge at udvikle sig til et åbent missionalt fællesskab, hvor kirken igen kan smykke sig med de billeder, den udstyres med i Det Nye Testamente, hvor den skal være salt og lys.

Når kulturen sekulariseres og kirkerne marginaliseres kan man let få den tanke, at det er begyndelsen til enden for kristendommen. Og det er det også for den etablerede kristendom, støbt i den konstantinske form. Jeg vil håbe, at denne situation kunne føre til en fornyelsesbevægelse indenfor kirken. En sådan fornyelsesbevægelse hen imod en missional kirke handler om endeligt at tage afsked med den konstantinske kristendom og med forestillingen om, at det er den ideale model for kirkens eksistens i samfundet. En sådan statisk kirkemodel passer kun dårligt til den flydende moderni-

tet og dynamiske situation, som kirken nu - under indtryk af globaliseringen - befinder sig i. Derfor må man genvinde forståelsen af kirken som missional, som altid på vej og sendt med et budskab, som det er dens liv om at gøre at få rakt videre.⁴

At være missional kirke indebærer et aldrig hvilende arbejde med de grundlæggende spørgsmål om, hvad evangeliet er, og hvordan det kan formidles. Hvad er kirkens formål og praksis i lys af evangeliet? Hvordan kan kirken adækvat reagere på den efter-kristne situation, som den befinder sig i? Man må med andre ord opgøre det kulturelle fangenskab, som kirkerne er havnet i, for på ny - under inspiration fra de første kristne menigheders missionale erfaringer - grundlæggende at overveje, hvem Jesus er med henblik på at række evangeliet om ham videre. Som reformatorerne sagde, at kirken altid skulle reformeres, siger talsmændene for den missionale kirke, at kirken altid har omvendelse behov.

Når alt er under forandring, hvad stiller man så op i forandringens tid? Nogle stritter imod, mens andre tilpasser sig. Og da udviklingen går i mange forskellige retninger, så bliver de former, vi ser, også meget forskellige. Meget løber dog sammen i en voksende forståelse for, at noget må gøres for at formidle evangeliet til nye grupper, på nye måder og i en ny form. Med andre ord: Tiden råber på mission.

Nu er de kristne i Europa jo en blandet flok; både de ortodokse, katolicismen og lutherdommen har i nogle samfund stadig status af flertalsreligioner, men billedet er ved at skifte, og de fleste kirker i Europa ser sig selv som mindretalskirker. Nogle imødeser denne udvikling med fortrøstning; de mener, det er det rigtige for en kirke at befinde sig i marginen, for så kan den bedre solidariser sig med de marginaliserede. Mens andre har sværere ved at opgive tan-

ken om et kristent Europa.

Det bemærkelsesværdige er, at der også langt ind i flertalskirkerne er en voksende forståelse for, at uden mission og evangelisering går det ikke. Budskabet skal simpelthen fortælles videre, rygten skal spredes, vidnesbyrdet aflægges! Ellers kommer kristendommen kun til at overleve som lommer i et flerreligiøst hav. Der er mange eksempler på, hvordan kirkerne i Europa kaster sig ud i den opgave. Det hedder noget forskelligt: Nye Udtryk (Fresh Expressions) i England; levende menigheder i Norge; diverse missions- og evangelisationsinitiativer sættes i værk i mange europæiske lande. Der er tale om en næsten frenetisk aktivitet. En voksende ny selvbevidsthed er også at spore blandt i hvert fald nogle af kirkernes repræsentanter. Vi er her endnu, og vi satser på at være her også i fremtiden, synes grundstemningen at være. Men alligevel er fornemmelsen af, at vi i Europa lever i kristelige nedgangstider svær at blive kvit. Men hvordan det vil gå er ikke let at sige, for der foregår i disse år en kamp om det symbolske rum i Europa. Og det er vel ikke umuligt at forestille sig, at denne kamp vil revitalisere noget af den energi, der tidligere gjorde kristendommen til Europas mest dynamiske religion.

Pluralismen teologisk vurderet

Den moderne kulturs pluraliseringstendenser afspejler sig selvfølgelig også i teologien. Når der ikke findes en samfundsmæssig konsensus om samfundets grundlæggende orientering eller indretning, så er hver enkelt gruppe, ja ethvert individ, kaldet til at aflægge regnskab for de overbevisninger, der lægges til grund for de handlinger, man foretager. Religionen kan derfor ikke være blot privat, men må altid også bringes ind i den samfundsmæssige diskurs. Den ydre religiøse mangfoldighed komplementeres

med den indre, som jeg vil kalde "pluralismen i vore hoveder". Og det er først og fremmest den, der stiller teologien overfor opgaven at udvikle en "pluralismefähig" teologi; en teologi, der er i stand til at omfatte pluralismen uden at forfalde til fundamentalisme, relativisme eller synkretisme. Disse fænomener kan ellers ses at vokse, når man iagttager de overordnede globale udviklingstendenser:

- De traditionelle konfessionelle kirker er i konstant tilbagegang. Det er den generelle tendens som præger udviklingen i Europa.
- Der er eksempler på, at nogle uafhængige menigheder kan opleve en moderat succes. Det vil ikke sjældent være forbundet med den teologiske retning, som vi kalder fremskridtsteologi (prosperity gospel), som koncentrerer sig om sundhed og rigdom (health & wealth).
- Endvidere ser vi en vækst i begreber som hybriditet, bricolage, patchwork og cross over. Det er sådanne fænomener, man konfronteres med indenfor dialogen med den nye åndelighed.
- Synkretismen breder sig. Det bliver i stigende grad vanskeligt at opretholde det begreb som et skældsord, idet det gradvist har mistet sin overbevisningskraft med indsigten i, at kristendommen er født ind i et synkretistisk miljø og selv antog synkretistiske former.

Når man skal tage stilling til pluralismen som teologisk udfordring, er det vigtigt at være opmærksom på, at ved siden af den ydre pluralisme, der viser sig som en ydre iagttagelig religiøs mangfoldighed, så har kristendommen selv nogle indre pluraliseringstendenser. De fremkommer i og med reformationen og videreudvikles med oplysningen og romantikken med opdagelsen af

individet samt historiseringen og samfundets uddifferentiering. I teologiens historie har man konstrueret nogle modeller for, hvordan man kan håndtere religiøs pluralisme. Man har set på "de andre" som falske eller som underordnede i forhold til kristendommens eksklusive krav på at kende sandheden; eller man har inkluderet dem i den kristne bygning og for eksempel talt om fælles grundelementer. Mest udbredt, når monopollet falder og konkurrence og relativisering sætter ind, er imidlertid en opfattelse af, at der ikke er nogen, der har det sande svar; man bliver tilbøjelig til at hylde det relativistiske, at enhver bliver salig i sin tro. Den empiriske pluralisme rejser således det normative spørgsmål. I meget af den litteratur, der hylder den relativistiske pluralisme, springer man uformidlet fra den empiriske iagttagelse af den livsanskuelsesmæssige mangfoldighed til antagelsen af, at det er normen. Det er imidlertid en fejlslutning. Men da pluralismen består, så bliver det vigtigt at udvikle en teologi, der kan omfatte pluralismen og samtidig have en egen identitet og integritet.

En "pluralismefähig" teologi er udfordret til - ind i det net af relationer, som kendetegner pluralismen - at formulere og tale ud fra et standpunkt, som den må udarbejde som udtryk for sin identitet, for herigennem at vinde den kommunikative kompetence, der tager spændingen mellem pluralitet og partikularitet alvorligt og samtidigt kan gøre ens eget standpunkt plausibelt i koret af andre standpunkter.

De indre pluraliseringstendenser viser jo, at pluralismen ikke kun er et problem, der kommer til teologien udefra. Det er indbygget i den. Således behøver pluraliteten ikke at anfægte enheden i Kristus. Det rette svar på den spirituelle revolution er ikke, at kristendommen opløser sig selv i spiritualitet, men at man fastholder det distinkte

i dialog med andre. Den kristne tro finder sit centrale udtryk i bekendelsen og i vidnesbyrdet. Vidnesbyrdet hviler i en tro på, at det er sandhed, men kan ikke fremtvinge denne sandhedsoverbevisning hos andre. Teologisk vil man sige, at det kan kun Gud. Derfor må den kristne tros-overbevisning med nødvendighed være båret af tolerance overfor anderledes troende. Og den enhed, som man kan drømme om og arbejde for, den kan også kun være Guds værk. Den enhed, der på baggrund af denne pluralisme-opfattelse kan komme på tale, må være en "enhed i forsonet forskellighed".⁵

For pluralistiske samfund er det derfor overlevelsen om at gøre, at der bliver givet plads for en dialog mellem religioner og verdensanskuelser. Den kristne kirke er i den situation kaldet til både at understøtte og udvikle de egne tros- og dannelsesstraditioner, der giver medlemmerne mulighed for at leve trygt ud af den tro og være åben over for at forstå den anden. Når pluralismen således ses som indbygget i den kristne tro, så kan den give basis både for en accept af ens egen tros-overbevisning og en tolerance overfor den anden. Pluralismen fører til, at traditionelle fællesskaber brydes op, og individet står mere nøgent og ubeskyttet. Kristen mission i pluralismens og individualismens tid har derfor grundlæggende to muligheder, når den vil reagere konstruktivt på den nye situation: Den kan tilbyde fællesskab, eller den kan styrke den enkelte.

Individet, den enkelte, kommer under alle omstændigheder i centrum. "Vendingen mod selvet"⁶ taler man om, som den mest udprægede tendens i (sen)moderniteten. Når der, som det sker i moderniteten, sættes spørgsmålstegn ved de klassiske objektive svar på, hvad man kan vide, så vender personen sig indad og forsøger der at finde de sandheder, som man kan holde sig til. I takt

med at kristendommen mister indflydelse og magt i det ydre, vender man sig til det indre. Det er baggrunden for den spirituelle revolution og det skifte, man kan iagttage fra en klassisk kristen tro til en ny spiritualitet. I dag baner en sådan ny spiritualitet sig vej, hvor Gud er verden iboende som en ven eller som livet selv, som man kan erfare og nærme sig i tillid til mysteriet, og som vil fremhjelpe det gode i de gensidige relationer. Kirken burde i den situation være på hjemmebane, for i udgangspunktet er den godt gearret til at håndtere den enkelte; dens budskab er, som Kierkegaard så rigtigt så, rettet til 'hiin Enkelte'. Hvad kirken kan, er, at den kan forsøge at tilbyde disse enkelte et fællesskab. Det var det, der skete i og med vækkelserne, og i dag er det i høj grad sådanne processer, vi ser udspille sig i migrantmenighederne.⁷

Eller kirken kan prøve at udruste den enkelte bedre, så hun eller han bliver bedre i stand til at mestre en stadig mere kompleks virkelighed. Denne styrkelse kan sætte den enkelte i stand til at indgå i eller skabe nye fællesskaber. For der er kun en fremtid i fællesskab - eller ingen.

Det senmoderne er karakteriseret ved, at intet står absolut fast; det er nærmest lidt latterligt at holde fast ved absolutter, og det er altid op ad bakke at hævde universelle sandheder. Nej, vi lever i en forhandlingskultur, hvor man ikke overtager overleverede sandheder per automatik. Og kristendommen er en overleveret sandhed, som vi tilmed kun har på overleveringens betingelser. En gammeldags byde- og lydighedskultur er afløst af en dialogisk indstillet kultur, hvor alt står til forhandling. Den nye spørgehorisont rejser de grundlæggende spørgsmål om identitet (hvem er jeg?); om trosindhold (hvad kan jeg tro?) – og man er ikke til sinds at stå ret for en fastlagt overleveret trosbeken-

delse. Identitet og tro suppleres med håb, men i spørgsmålets form: Hvad kan jeg håbe i lyset af de udfordringer til klodens overlevelse som habitat for mennesker (klimaproblemerne) og samfundenes sammenhængskraft? Og endelig: Hvordan kan jeg leve? Ortopraksi i betydningen: Hvordan kan jeg leve ret? Spørgsmålet: ”Hvilken er den rette religiøse praksis?”, vil snarere optage mennesker end spørgsmålet om den rette tro (ortodoksi).

Denne udvikling er ikke nem, specielt ikke for protestantismen. Den evangelisk lutherske kristendomsform er det i stigende grad vanskeligt at gøre gældende. Vi lever i en global kultur, som er så mediefikseret på det ydre og på synlighed, at det kan være vanskeligt at gøre en religionsform som den protestantiske forståelig for udenforstående. Det protestantiske er jo karakteristisk derved, at fordi vi retfærdiggøres af tro og ikke af de ydre gerninger, så bliver troen en indre ting.

I grunden er evangeliet noget så skrøbeligt som et rygte eller en fortælling om en mand, der gik omkring på jorden og gjorde vel. Kirken er alene til for at deltage i denne rygtespredningskampagne. Eller sagt med et andet billede: Kristendommen udbreder sig ved frøspredning. Derfor må evangeliet bestandig slå rod i enhver given kultur og folkelighed, for der er ikke et mere specielt forhold mellem vestlig kultur og evangeliet end mellem alle andre kulturer og evangeliet. Alt missionsarbejde må derfor

udføres med den størst mulige sensitivitet overfor den folkelighed, som man forkyn-der budskabet for. Man skal dog ikke forvente, at evangeliet antager alt i en given kultur og folkelighed; det kan også dømme, transformere og ændre folkelige normer og kulturelle praktikker, og vi er kaldede til at respektere den kulturelle og folkelige mangfoldighed, til at lære af hinanden og lære af, hvordan evangeliet på mangfoldig og varieret måde har slået rod i forskellige kulturer.

Hvilke muligheder er der for kristendommen, hvis den skal overleve efter at individualismen har taget over og pluralismen sætter dagsordenen? Skal kristendommen overleve, må den kunne give et svar på, hvad den er godt for. Jeg vil med forfatter Tage Skou-Hansen svare, at den skal værne os imod indbildskhed og illusioner om vores egen fuldkommengørelse og tillige være et værn imod den håbløshed, der kan overfalde os, når vi ikke kan få det, som vi helst vil (Skou-Hansen 1995).

På det moderne Areopagos lyder der mange stemmer. Pluralismen råder. For at sætte rygten om Jesus i omløb på det moderne torv, så må man tale med en vis tydelighed. Altid er vi kaldet til at være rede til forsvar overfor enhver, der kræver os til regnskab for det håb, der bor i os. Apostelen giver os også anvisninger på, hvordan det skal ske, når vi aflægger den gode bekendelse: Det skal ske med sagtomdighed, guds-frygt og god samvittighed (1 Pet 3,15f).

LITTERATUR

- Borup, Jørn 2005: *Dansk dharma. Buddhisme og buddhister i Danmark*. Højbjerg: Univers.
- Fibiger, Marianne Qvortrup 2004: (red.) *Religiøs Mangfoldighed. En kortlægning af religion og spiritualitet i Århus*. Århus: Systime.
- Guder, Darrell L. 1998 (red): *Missional Church. A Vision for the Sending of the Church in North America*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Mortensen, Viggo 2005: *Kristendommen under forvandling. Pluralismen som udfordring til teologi og kirke i Danmark*. Højbjerg: Univers.

- Sanneh, Lamin, 2003: *Whose Religion Is Christianity? The Gospel beyond the West*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Schwöbel, Christopher, 2003: *Pluralismus II, Theologische Realencyclopädie Bd. 26*. Berlin: Walter de Gruyter: 724-739.
- Skou-Hansen, Tage, 1995: *Den forbandede utopi. Kritisk prosa fra 70'erne til 90'erne*. København: Gyldendal.

NOTER

- 1 Det er Lamin Sanneh (Sanneh 2003), der på så overbevisende måde har skildret kristendommen, ikke som en religion men som en oversættelsesbevægelse. Han påviser, hvordan oversættelsesprocessen i alle dens aspekter har influeret på kristendommens udbredelsehistorie og dens missionariske praksis. Det første missionærerne gjorde, når de kom ud på "missionsmarken" var at lære sproget, for folk havde ikke modtaget evangeliet, før de havde den hellige skrift på deres modersmål. Hver gang Bibelen blev oversat fik Gud et nyt navn, nemlig det navn Gud havde i den pågældende kultur. I bøn, gudstjeneste og skriftlæsning er der blevet anvendt flere sprog indenfor kristendommen end indenfor nogen anden religion. Kristendommen er derfor per definition "Lost in translation", som en kendt filmtitel siger, som følge af den konstante kontekstualiseringsbevægelse, som kristendommen lever i og med. Kristendommen kan lige så lidt undgå oversættelse som vand kan undgå at være vådt. Kristendommen er således ikke et fænomen skabt i Øst eller i Vest, men kristendommen er blevet global som resultat af den dynamiske formidling mellem det gode budskab, verdens modersmål og de lokale kulturer.
- 2 En række studier giver empirisk evidens for den påstand, at kristendommen måske er på vej til at forsvinde fra Europa. Se for eksempel Callum G. Brown, *The Death of Christian Britain*. London: Routledge, 2001; *The Decline of Christendom in Western Europe, 1750-2000*, ed. Hugh McLeod & Werner Ustorf, Cambridge: Cambridge University Press 2003; Andrew M Greeley, *Religion in Europe at the End of the Second Millennium. A Sociological Profile*. London: Transaction 2003; Grace Davie, *Europe: The Exceptional Case*. London: Darton, Longman & Todd 2002. Detaljerede studier af udviklingen fremkommer løbende på linie med, hvad vi har produceret indenfor det danske pluralismeprojekt. Lignende undersøgelser er foretaget i Tyskland. Se for eksempel: Nils Grübel & Stefan Rademacher (Hrsg.), *Religion in Berlin. Ein Handbuch*. Berlin: Weissensee Verlag 2003.
- 3 Inden for Det Danske Pluralismeprojekt har vi forsket i denne udvikling for Danmarks vedkommende. Det er et akademisk forskningsprojekt, som har til formål at analysere den voksende religiøse diversitet i Danmark. Projektets primære formål er: (1) At dokumentere ændringerne i det religiøse landskab ved at kortlægge den nye religiøse geografi. Denne overordnede religiøse kortlægning af religiøse grupper foretages for at fokusere religiøse transformationsprocesser. (2) At analysere, hvordan religioner og religiøse traditioner ændrer og udvikler sig inden for nye kontekster, sammenholdt med sociale og kognitive strukturer. Hvad ændrer sig i kulturmødet? Hvad sker der i religionernes indre liv over tid, og når de tilpasser sig moderniteten og nye målsætninger i livet? (3) At forstå baggrunden for udbredelsen af de nye religioner og alternative spirituelle grupper og (4) at tolke de teologiske tilgange inden for kristendommen, som søger at besvare udfordringerne fra denne nye religiøse mangfoldighed. Se Fibiger 2004, Borup 2005 og Mortensen 2005.
- 4 Der findes en righoldig litteratur om emnet missional kirke. Grundbog er Guder 1995. Mogens Mogensen driver på med en hjemmeside med introduktion til og diskussion af fænomenet (www.missionalkirke).
- 5 Jeg følger her Schwöbel 2003.
- 6 Se for eksempel Linda Woodheads analyse af "the subjective turn" i hendes bog *An Introduction to Christianity*, Cambridge: Cambridge University Press 2004, 407.
- 7 Det er endnu uklart, hvilken rolle de mange kristne migrantmenigheder vil komme til at spille for udviklingen i Europa. Igennem dem

er der måske en chance for, at de protestantiske folkekirker igen kan lære om evangeliseringens betydning. Migrantmenighedernes udgangspunkt er kirken som legeme, organisme, og ikke som organisation. Skifter man blik fra "building" til "body", så bliver kirkerne "sending capacity" vigtigere end deres "seating capacity". Nøglen er det venskab og fællesskab, der kan udvikles i disse nye menigheder. Således repræsenterer migrant-me-

nighederne en autentisk anden tilgang til globaliseringen, hvor man er betænkt på både at beholde den lokale identitet og tilpasse sig den globale markedsplads. For folkekirkerne er det sværere. Det er således de færreste, der giver sig i kast med evangelisering, som godt nok er vanskeligt, men så ubetinget også det mest påkrævede. Migrantmenighedernes situation er beskrevet i heftet og på webstedet www.migrantmenighed.dk.

FORFATTEROPLYSNING

Professor, dr. theol.

Viggo Mortensen

Det Teologiske Fakultet

Aarhus Universitet

Gammelgaard 2

5970 Ærøskøbing

vm@teo.au.dk

+45 86 17 11 21